

Vzory mediálnej kultúry v spontánnej detskej hudobnej tvorbe

Patterns of media culture in spontaneous children's music creativity

Wiesława Aleksandra Sacher

Abstrakt

Štúdiá prináša selektívny prehľad literatúry a metodiku výskumov mediálnych vzorov v spontánnej hudobnej detskej tvorbe. Výsledky diagnostických a analytických výskumov boli získané metódou sondáže a prípadovej štúdie.

The thesis contains a short introduction based on the selected literature review as well as the description of research procedure on media patterns in spontaneous children's music creativity. The presented results of diagnostic and analytic research done by the survey method and the case study have been interpreted and discussed.

Key words

Hudobná detská tvorba, hudobné vzdelanie, populárna hudba, média.

Children's music creativity, musical education, pop music, media.

Úvod

Problematika pôsobenia médií na deti a mládež bola a je riešená vo viacerých štúdiách¹⁸⁵. Realizované výskumy ukazujú významný vzťah medzi životným štýlom detí a kultúrou, ktorá k nim preniká prostredníctvom médií¹⁸⁶. Väčšina výskumov v skutočnosti naznačuje, že médiá pôsobia na detského percipienta skôr negatívne, ale názory na

¹⁸⁵ Porovnaj práce S. Juszczyka, E. Parkity, D. Jankowského a iných.

¹⁸⁶ Porovnaj s prácou A. Druin A., C. Solomon: *Designing Multimedia Environments for Children: Computers, Creativity, and Kids*, Wiley Computer Publishing 1996, ISBN-0-471-11688-2.

túto tému sú rozličné¹⁸⁷. Na jednej strane sa podčiarkuje pozitívny vplyv médií z hľadiska ich účinku na civilizáciu ako takú, na druhej strane sú im pripisované demoralizujúce výchovné tendencie a negatívny vplyv na detskú psychiku. To, čo dnes v každodennom živote pozorujeme, ukazuje sa ako veľmi zložitý problém. Prognózy sú viac - menej formulované v tom zmysle, že priaznivejšie výsledky sa prejavia až v nasledujúcich pokoleniach. Dovtedy, kým sme v centre mediálnej kultúry, ktorá sa rýchlo a nepredvídavo mení, pozorujeme formujúce sa javy, ako aktéri skúmanej reality a v istom zmysle i jej tvorcovia. Ľudia vnímajú, pozorujú i skúšajú „zjednodušujúce recepty“ pre svoj život a zábavu, ktoré produkujú médiá. Nie každý jedinec ich však rozumne využíva a nie každý s nimi súhlasí. V prípade detí, ktoré ešte nedokážu zodpovedne posudzovať niektoré javy, je to úloha veľmi komplikovaná . Naším cieľom nie je uvažovať o probléme kladov a záporov mediálnej kultúry v širšom zmysle tohto javu¹⁸⁸. Z pohľadu vlastných vedeckých záujmov, sústredených na hudbu, môžeme konštatovať, že sféra mediálnej aktivity je veľmi dôležitá, pretože hudba súvisí s každou formou programov – tak televíznych, ako aj filmových. Je významná napríklad aj v počítačových hrách, s ktorými majú deti a mládež každodenný kontakt.

Škola je len pomerne malá oblasť, v ktorej sa prejavuje pôsobenie hudby na súčasnú mladú generáciu. Pripúšťam aj taký stav, že vplyv hudby je v tejto sfére nepatrný, ba až neprítomný, najmä v sémantickom ponímaní, pretože zmysel môže mať len niečo, čo vzbudzuje záujem, motivuje k reflexii a v prípade mladších detí aj k zábave.

¹⁸⁷ Podrobnejšie o výskumných prístupoch k mediálnej kultúre píše [w:] W. Jakubowski, *Edukacja w świecie kultury popularnej*, Kraków 2006, ISBN 978-83-7308-648-7.

¹⁸⁸ Por. B. Piđuła.: *Wirtualna edukacja w XXI wieku*, [w:] *Teoria i praktyka kształcenia w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2003, ISBN 83-89190-16-8, s.130-139.

V poľských školách je dlhodobou hudba marginálnym, okrajovým vyučovacím predmetom. Často sa nenachádza ani medzi vyučovacími predmetmi. Zrejme aj preto (*ak sa vyučuje*), je viac – menej vedený učiteľmi na amatérskej úrovni¹⁸⁹. A. Bul, ktorý podčiarkuje požiadavku „naučiť sa žiť s našou európskou kultúrou“, uvádza podľa návrhov N. Harnoncourta, že tento problém možno riešiť len prostredníctvom hudobného vzdelávania, ktorého úroveň zaručuje pochopenie jazyka hudby, jeho estetiky, štýlu a podobne¹⁹⁰. Tento názor tlmočí aj dlhovekú múdrosť našich predkov. Súčasný stav je však taký, že väčšina hudobných programov prezentuje len pesničky, tzv. hity, ktorých umelecká hodnota je diskutabilná a kvalita hudobnej výpovede nízka, zjednodušená (*niekedy až primitívna*) a archaizujúca¹⁹¹.

Každodenný kontakt s takouto hudbou môže v detskom vedomí vytvárať hudobný vkus nežiadúceho typu, vytvárať isté bariéry v jeho hudobnom myslení a teda aj deformovať jeho predstavu o umeleckých hodnotách v hudbe a podstate hudobného zážitku.

Podľa S. Juszczyka je uvedené možné doplniť v tom zmysle, že jedinec začne tvorivo využívať médiá len vtedy, „keď originálnym spôsobom dokáže premeniť vo svojom vedomí poskytnuté informácie na novú kvalitu v podobe hudobných obrazov.“¹⁹². Tieto procesy môžu byť uskutočňované len vtedy, keď dieťa získava informácie nielen

¹⁸⁹ Por. výsledky výskumov uvedené v práci L. Wollman, *Muzyka wczesnego dzieciństwa a przygotowanie zawodowe nauczycieli*, [w:] *Wartości w muzyce*, red. J. Uchyla-Zroski, UŚ, Katowice 2008, ISBN 978-83-226-1756-4.

¹⁹⁰ A. Bul.: *Powszechna edukacja muzyczna, a świadomy odbiór muzyki jako języka* [w:] *Transgresyjna istota kreacji*, pod red. K. Krasoń, M. Kleszcz, A. Wąsińskiego, Centrum Ekspresji Dziecięcej przy Bibliotece Śląskiej, Wyższa Szkoła Administracji, Katowice – Bielsko-Biała 2010, ISBN 978-83-60430-38-5.

¹⁹¹ Por. Sacher W.A.: *Médiá ako zdroj archaizácie hudobnej akulturácie detí a mládeže*. [w:] *Mediálne a komunikačné aspekty hudby*, red. J. Vereš, UKF PF Katedra Hudby Nitra 2008, ISBN 978-80-8094-199-4, s. 264-278.

¹⁹² S. Juszczyk.: *Dziecko i media. Szanse czy zagrożenia ekspresji dziecięcej?* [w:] *Sztuka i ekspresja dziecka wposzukiwaniu sensu tworzenia*, pod red. K. Krasoń, Zespół Katolickich Szkół Ogólnokształcących nr 2, Katowice 2003, ISBN 83-919114-0-3, s. 21;

Por. tiež: B. Pitula.: *Wpływ mediów na kształtowanie modelu pracy nauczyciela*, [w:] *Edukacja – kultura – media. Wybrane aspekty pedagogiki kultury, muzyki i mediów*, red. W.A. Sacher, A. Wąsiński, WSA, Bielsko-Biała, 2008, ISBN 978-83-60430-17-0.

prostredníctvom mediálnych zdrojov, ale aj praktické informácie o spôsoboch tvorenia hudobných kreácií. Tento postup odovzdávania informácií je kľúčový v oblasti hudobnej výchovy. Vo výtvarnom umení sa dieťa už v ranom detstve (*napr. v materskej škôlke*) učí používať farby, vytvárať vlastné kompozície. V hudbe je tento spôsob obmedzený len na spev, bez rozoznávania zákonitostí hudby ako umenia prebiehajúceho v čase, atď. Hlasový prejav je viac – menej len intuitívno – napodobňovací, nakoľko prevažujúcim vzorom sa stala v súčasnej dobe pre jedincov predovšetkým „všadeprítomná“ populárna hudba. Dominuje v nej rovnorodosť nad rôznosťou a jej podliehanie marketingovým pravidlám. Na hudobný trh sú neustále dodávané nové mediálne produkty s čoraz atraktívnejšími prezentáciami, ktoré v poslucháčskom vedomí často zotrávajú veľmi krátko. Veľký počet produktov populárnej hudobnej kultúry spôsobuje, že neexistujú žiadne pravidlá, ktoré by poskytovali návody pre deti a mládež v hodnotení tohto javu. Dokonca, „celá spoločnosť je odsúdená tolerovať tento stav, nakoľko voľba ostatných žánrov je veľmi nízka“¹⁹³. Percipienti ľahko podľahnú vlně módy a mediálneho presingu, čo potvrdzuje názor, že potreby mladých ľudí formuje trh populárnej hudobnej kultúry. Dnes ešte nevieme presne preukázať, či popkultúra je dôsledkom týchto potrieb mladých ľudí, či potrieb jej tvorcov, manažérov a vôbec hudobného priemyslu. Keď zoberieme do úvahy, že výrobky populárnej hudby prinášajú obrovské príjmy nielen výrobcovi, ale aj prezentujúcim, tak tento problém sa v tomto čase ukazuje ako neriešiteľný.

Tvorba je mnohovýznamový pojem, ktorý zahŕňa viacero javov. Väčšina odborníkov pri ich odkrývaní sa opiera o psychologické teórie ako aj ich

¹⁹³ K. Pankowska, *Wychowanie w czasach popkultury – garść refleksji i postulatów*, [w:] *Kultura współczesna a wychowanie człowieka*, red. D. Kubinowski, UMCS, Lublin 2006, ISBN 978-83-89468-47-5, s. 228.

špecifické výskumné metódy¹⁹⁴. Avšak v súlade s názormi N. Postmana, ktorý kritizuje súčasné psychologické metódy, ich pokladá za „technológiu v preoblečení“. Hľadanie zmyslu tvorby podľa vyššie menovaného autora znamená najmä zohľadnenie nasledujúcich rovín: rôznorodosti a mnohostrannosti, ako i produktov, tvorcov a odberateľov¹⁹⁵.

Niektorí autori s egalitárnym prístupom k problematike tvorby tvrdia, že „každý človek je tvorivý, ale nie každý v rovnakej miere“¹⁹⁶. Prejavuje sa to najmä v edukačnej praxi¹⁹⁷, kde sa vyučujúci usiluje u žiakov rozvíjať kreativitu prostredníctvom zvolených vyučovacích metód a metodík¹⁹⁸. „Tvorivé činnosti sú v tejto sfére nezastupiteľné a majú významný vplyv na kvalitu života, kvalitu koexistencie s inými odvetvami (oblasťami), uvoľňujú asociácie intelektuálnych, citových a intuitívnych zážitkov a budujú novú predstavu reality“¹⁹⁹. Ak sa teda zamyslíme nad otázkou, čo je v detskom priestore inšpiráciou pre hudobné tvorivé myslenie, pre hudobnú tvorbu, je pre nás problémom prijať názor, že táto zložka je najviac rozvíjaná médiami²⁰⁰. Zastávame preto názor, že toto tvrdenie si vyžaduje v prvom rade verifikáciu. Problematika detskej tvorby je predmetom mnohých výskumov (*napríklad kreslené testy ako nástroj diagnózy detského vývoja*²⁰¹) či už v psychológii, alebo pedagogike. Táto úloha sa dostala do popredia aj preto, lebo schopnosť tvoriť je jeden z cieľov vývoja jedincov, ktorí v dospelom živote budú

¹⁹⁴ Tieto teórie sú spracované v prácach: E. Nęcka, *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001, GWP., K.J. Szmidt, *Szkice do pedagogiki twórczości*, Kraków 2001, Impuls, ISBN 83-7308-090-2.

¹⁹⁵ Za: K.J. Szmidt, *Szkice do pedagogiki twórczości*, Kraków 2001, Impuls, ISBN 83-7308-090-2, s. 70-71.

¹⁹⁶ E. Nęcka *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001, GTP, s. 19.

¹⁹⁷ Por. Váňová, H. *Myšlení v dětské hudební tvořivosti a jeho diagnostika*. In: Psychologické aspekty hudební výchovy, Sborník z konference. Olomouc: UP PedF, 2001. s. 51-56, ISBN 80 - 244 - 0405.

¹⁹⁸ W.A. Sacher, *Muzyczna ekspresja twórcza a emocjonalność uczniów szkoły podstawowej*, [w:] Dylematy edukacji artystycznej. T. 2. Edukacja artystyczna a potencjał twórczy człowieka, red. W. Limont, K. Nielek-Zawadzka, Kraków 2006, ISBN 978-83-7308-628-0.

¹⁹⁹ Ibidem, s. 332.

²⁰⁰ Por. Vereš J., *Médiá, kultúra, vzdelávanie- priestor pre interdisciplinárne prieniki*, [w:] Hudba. Integrácie. Interpretácie. Nr 11, Mediálne a komunikačné aspekty huby, Nitra 2008, 978-80-8094-100-4.

²⁰¹ Por. G.D. Oster, P/ Gould, *Rysunek w psychoterapii*, GWP, Gdańsk 2002, ISBN 83-85416-98-6.

meniť a zlepšovať náš život na všetkých úrovniach: kultúrnej, umeleckej, ekonomickej, technologickej, teda aj úžitkovej.

Avšak detská hudobná tvorivosť je zriedkavo skúmaná, pretože realizácia takto zameraných výskumov spôsobuje veľké ťažkosti. Ako už bolo uvedené, jazyk hudby, možnosť jej zápisu a pochopenia sú sféry, v ktorých sa deti nevedia pohybovať natoľko slobodne, aby mohli svoje hudobné predstavy zachytiť v písanej podobe – len nahranie týchto výtvorov umožňuje prístup k nim, čo bolo uplatnené vo výskumoch uvedených v tejto štúdií²⁰².

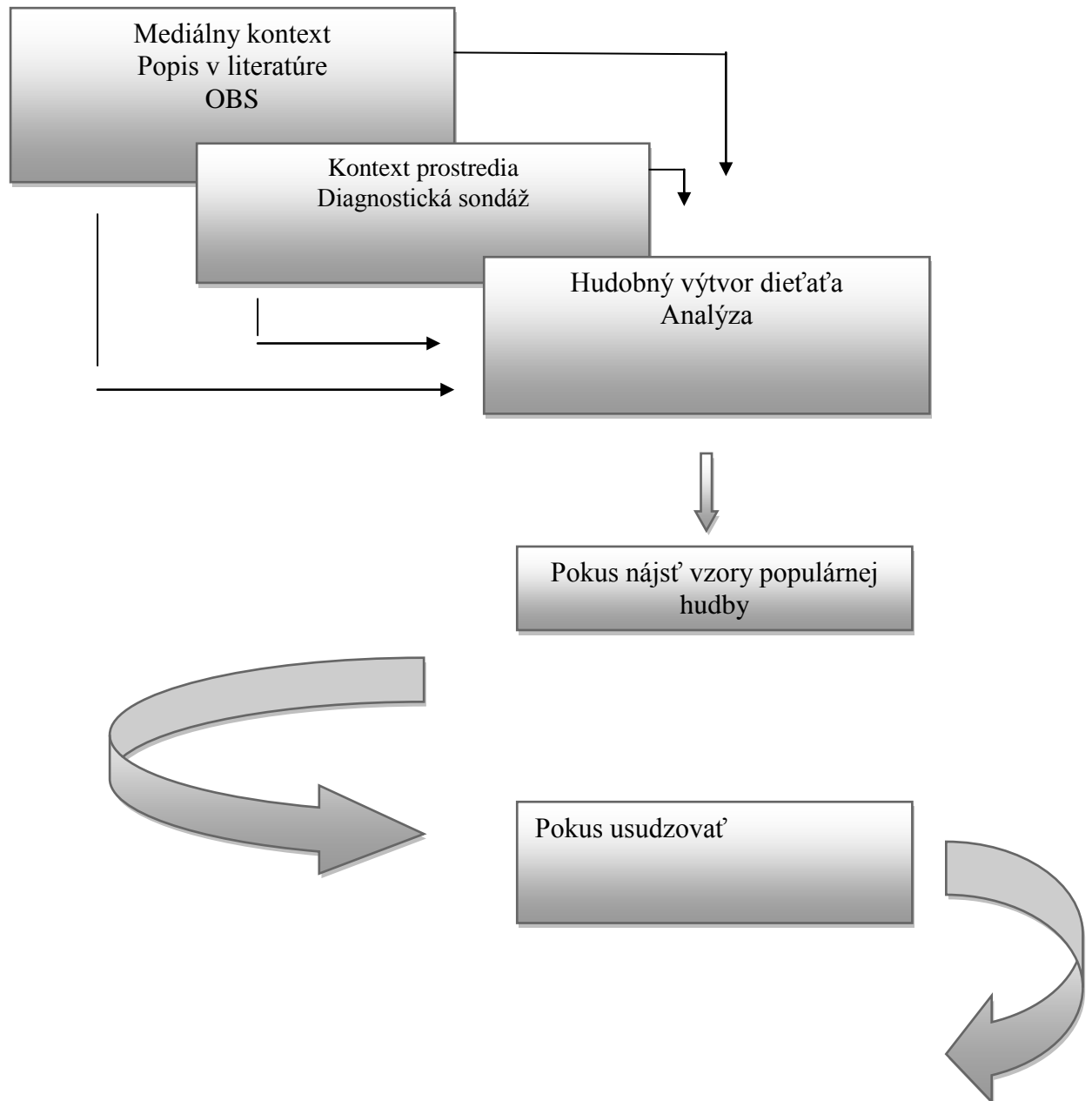
Výskumná procedúra

Pri výskume spontánnej detskej hudobnej tvorby som si vedomá ťažkostí, ktoré určite ovplyvnia kvalitu získaných výsledkov. Faktom je, že mediálny priestor vyučovacieho procesu je doposiaľ slabo rozpoznateľný, preto som sa rozhodla venovať tejto problematike a tým prispieť k jej riešeniu.

Výskumný problém som sformulovala ako otázku: Sú v spontánnej detskej hudobnej tvorbe prítomné vzory mediálnej kultúry? Táto otázka si žiada priblížiť niekoľko pojmov. Spontánnu detskú hudobnú tvorbu chápem ako úsilie detí spievať svoje melódie bez predchádzajúcej prípravy, čiže *a vista*. Vzory mediálnej kultúry sa v tomto prípade vzťahujú na hudbu, ktorú deti poznajú z rádia, televízie ako i z kontextu jej ďalších prezentácii (*videonahrávky, reklama, CD, MP3, MP4 atď.*), pričom počúvanie hudby nechápem ako vedomý proces, ktorý podlieha vlastnej voľbe. Deti si totiž nevyberajú často kontakt s hudbou sami, ale prichádzajú s ňou do kontaktu v rodinnom prostredí, ako aj v rozličných spoločenských situáciách. Oblasť mojich výskumov je zameraná na detskú spontánnu vokálnu hudobnú tvorbu v kontexte mediálnej

²⁰² Úprimne ďakujem mojim študentom (Sliezska univerzita, odbor pedagogika, externé štúdium) za pomoc pri realizácii týchto výskumov.

hudobnej kultúry; v diagnostickej časti je predmetom výskumov vzťah umeleckej a populárnej hudby a v analytickej časti je pozornosť venovaná detským hudobným výtvorom.

*Obrázok 1 Model výskumov spontánnej hudobnej tvorby žiakov 3 ročníka v kontexte vzorov hudobnej populárnej hudby
Zdroj: súkromné spracovanie*

Výskumy boli realizované v dvoch etapách. Prvá etapa bola sondážou, ktorej cieľom bolo vybrať deti. Kritériom výberu detí bola ich vlastná

hudobná tvorba, konkrétne spev vlastných melódíí. Druhá etapa sa sústredila na individuálne skúmanie detí, ktoré v sondáži deklarovali tvorivé pokusy . Z tejto etapy skúmania boli uskutočnené nahrávky, ich stručná charakteristika ako i analýza detských hudobných výtvorov, ktorá mala byť i pokusom pre vytypovanie ich hudobných vzorov. Výskumný postup je uvedený v modeli, ktorý bol pripravený podľa výskumom Milesa a Hubermana²⁰³ (obrázok 1).

Výsledky diagnostických výskumov

Výskumy zahŕňali 205 žiakov tretích tried základnej školy zo sliezskych miest (tabuľka 1). Z tejto skupiny väčšina detí počúva hudbu z televízie (192 – 93,6 %), z rádia (132 – 64,4 %), mnohí žiaci majú MP3/MP4 prehrávače (101 – 49,3 %), ale len 56 (27,3 %) tvrdilo, že počúvajú hudbu, ktorú si sami vyberajú.

²⁰³ M.B. Miles, A.M. Huberman, *Analiza danych jakościowych*. Białystok 2000, Trans Humana, ISBN 83-86696-59-1. Prospešnosť takéhoto spôsobu poznávania žiakov s hlbším pohľadom na ich výtvoary uviedla M. Suświłło, ktorá v práci *Badania jakościowe w edukacji muzycznej. Opowieść o muzyce w klasach początkowych (2010)*, [w:] Wybrane problemy badań naukowych z zakresu edukacji artystycznej, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010, ISBN 978-83-60430-68-2 urobila analýzu detských poviedok inšpirovaných vypočutou umeleckou hudbou.

Tabuľka 1 Počet skúmaných žiakov podľa bydliska a podľa pohlavia

Mesto	Počet tried	Chlapci	Dievčatá	Počet skúmaných žiakov
Czechowice-Dziedzice	1	13	15	28
Bielsko-Biala	1	11	10	21
Katowice	3	30	37	77
Gliwice	1	12	17	29
Żywiec	2	9	17	26
Siewierz	1	15	9	24
Σ	9	90	105	205

Zaujímavé výpovede skúmaných žiakov sa týkali zdôvodnenia vlastných odpovedí. Z 205 detí 49 (23,9 %) svoju odpoveď komentovalo tvrdením, že hudba „je fajn“, „super“, ale ostatní sa snažili širšie objasniť svoje rozhodnutie. Pár výpovedí žiakov uvádzam doslova s originálnym štýlom a pravopisom:

Moja muzyka jest wesola a nie kiedy drażniąca, nieraz mnie cieszy a nieraz trochę denerwuje.

Lubię słuchać czego chcę, bo moja muzyka jest najpiękniejsza.

Moja muzyka była w tańcach z Gwiazdami²⁰⁴ i jest bardzo ładna.

Ja słucham zespołów co mój brat a on gra w zespole na perkusji.

Moja kolżanka ścionga muzykę z Internetu i ja mam to na MP3. Ta muzyka jest modna

Moja muzyka jest ładna i wszyscy ją słuchają

Muzyka gra a ja sobie marzę o plaży i góra

²⁰⁴ Populárny televízny program.

Kiedy słucham moich piosenek to mogę tanczyć, moja mama powiedziała że ładnie tancze

Lubie słuchać, bo dobrze się czuje z moją muzyką

Wszyscy słuchają, bo jest w telewizji i mnie się podoba

Všetky výpovede detí boli analyzované kódovaním jednotlivých častí podľa kategórií vhodných pre výskumnú otázku²⁰⁵. Výsledkom tejto analýzy je názor, že odôvodnenia detských hudobných volieb majú výrazný mediálny kontext v 117 prípadoch (57 %). Žiaci vzťahujú svoje voľby na televíziu, internet a popularitu hudby promovanej médiami. Len niektorí skúmaní respondenti zdôvodňovali svoje voľby súkromnými pocitmi a svojou detskou estetikou. Týchto výpovedí bolo však menej (43 skúmaných osôb, 20,9 %).

Z výpovedí skúmaných detí vyplýva, že nemajú kontakt s umeleckou hudbou. Len 15 respondentov (7,3 %) sa zúčastňovalo na koncertoch, z čoho v 7 prípadoch to bol symfonický koncert, dva boli recitály a šesť komorná hudba. Jeden chlapec povedal, že často chodieval s rodičmi na koncerty do filharmónie, ale nie vždy sa mu tá hudba páči: *niekedy je super, a niekedy je tá hudba taká, akoby bola na niekoho zlá*²⁰⁶.

Zúčastňovanie sa na koncerte organizovanom školou potvrdila väčšina skúmaných (89,3 %), ale najčastejšie to boli jednorázové prípady. Nedostatok takejto možnosti potvrdili žiaci v jednej škole v Katoviciach (10,7 %).

Styky s umeleckou hudbou v škole sú rozličné v jednotlivých školách. Žiaci zo škôl v Katoviciach a Gliviciach vo väčšine tvrdili, že počúvajú „vážnu“ hudbu na hodinách. V celej skúmanej skupine sa zistilo, že pre 21 % žiakov to boli časté styky s umeleckou hudbou, pre ostatných zriedkavé (79 %).

²⁰⁵ Por. K. Rubacha, *Metodologia badań nad edukacją*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ISBN 978-83-60501-11-5, s. 261-275.

²⁰⁶ Z výpovede skúmaného chlapca (*niekedy jest super a nieraz ta muzyka jest taka, jakby była zła na kogoś*).

Len jedno dieťa so skúmanej skupiny sa učí hrať na nástroji mimo školy (keyboard), 111 (54,1 %) potvrdilo, že vie hrať na bicích nástrojoch – tamburína, činely, maracas, triangel a zvonček – čo súvisí s hodinami hudby v rámci integrovaného vyučovania v jednotlivých triedach.

Po analýze dotazníkov prešlo do druhej etapy výskumov 31 žiakov (15,1 %), ktorí potvrdili, že spievajú svoje melódie, z čoho 27 sa snaží, aby boli podobné ich obľúbeným pesničkám. Keď boli požiadaní zaspievať svoje melódie, len piati súhlasili (2,4 %), čo ma presvedčilo, aby som výskum rozšírila o kazuistickú metódu (prípadovú štúdiu).

Výskumy boli vedené individuálne, aby sa eliminovalo napodobňovanie. Zo školskej praxe je známe, že deti nevedia rýchlo zabudnúť na predošlú melódiu a vytvoriť novú. Také pokusy sa často končia opakovaním predtým počutej melódie alebo jej variantu²⁰⁷. Skúmaný žiak bol v oddelenej miestnosti s výskumníkom (učiteľom) a po úvodnom rozhovore dieťa spievalo svoju melódiu. O tom, že bolo nahrávané, bolo informované post factum, pretože vedomie o nahrávaní jeho spevu by mohlo obmedzovať a ovplyvniť úroveň tvorivosti.

ANALÝZA (prípadová štúdia)

Príklad 1 (príloha)

Kontext: Alicja bola počas individuálnych výskumov smelá a otvorená. Pýtala sa na výskumy a pozorne počúvala vysvetlivky. Povedala, že často počúva hudbu a často si spieva, pretože to má rada. Svoju melódiu zaspievala dosť ticho, ale sebaisto. Pred prezentáciou sa približne na jednu minútu zamyslela. Jej uvoľnené správanie pred východom z miestnosti, kde sa uskutočnil výskum, naznačovalo, že bola spokojná, ale nespýtala sa na názor výskumníka

Analýza výtvoru – krátka, štvortaktová melódia s predtaktím; melodicky úbohá; jej rytmus bol dosť rôznorodý s použitím presunutia akcentov.

²⁰⁷ Zo súkromnej pedagogickej skúsenosti.

Jednotná interpretácia – dievča sa sústredilo na primárne hudobné prvky, nesnažilo sa pomocou timbru alebo akcentu podčiarknuť nijaký zvuk.

Pokus usudzovať: Alicjina melódia má svoj zdroj v populárnej hudbe z dvoch dôvodov: melodika jej kompozície je úbohá a snaha synkopovať, ktorá je druhom rytmickej „prchkosti“, charakterizuje populárnu hudbu. Samozrejme, takéto zdôvodnenie je diskutabilné. Zohľadňujúc celý kontext a predpoklad, že respondentka sa snaží, aby jej piesne boli podobné jej obľúbeným vzorom, môžeme prijať tvrdenie o napodobňovaní populárnej hudby.

Príklad 2 (príloha)

Kontext: Oľga vošla do triedy sebavedome. Dievčatko je pekné a na svoj vek vysoké. Pôsobilo sebavedome, otvorene, ale čakalo na učiteľov podnet. Na otázku, kedy rado spieva, odpovedalo, že je to rôzne, ale len vtedy, keď je samé. Začalo spievať po dlhšom premýšľaní (3 minúty), pričom sa nepokojne pohybovalo na stoličke. Keď začalo spievať, znehybnelo a upokojilo sa

Analýza výtvoru: Päťtaktová melódia s predtaktím, málo pestrá, pretože obsahuje mnoho rovnakých zvukov (napr. *tón d*). Rytmus sa zdal byť náhodný, vytvorený v danej chvíli. Dievčatko melodicky realizovalo skladbu „zdvíhaním“ zvukov, koncové zvuky zaspievalo hlasnejšie a kriľavo.

Pokus usudzovať: Melódia a rytmus nenasvedčujú tomu, že Oľga priamo napodobňuje populárnu hudbu. Podobne ako predošlé dievča deklarovala, že by chcela, aby sa jej melódie podobali na jej obľúbené pesničky. Dosiahla to len prostredníctvom spôsobu spievania – nepresná intonácia a kriľavosť sú naozaj charakteristické pre mnohé populárne pesničky.

Príklad 3 (príloha)

Kontext: Tomáško je drobný chlapček s veselým pohľadom, prívetivý, zvedavý. Sám navrhol, že zaspieva vymyslenú melódiu, ale musí chvíľku porozmýšľať. Po krátkom zamyslení vstal, zaspieval silno a usmieval sa pri tom. Poslednú časť zaspieval s gestikuláciou. Poklonil sa ako po vystúpení na javisku, bol spokojný s možnosťou popýšenia sa svojim výkonom pred dospelým.

Analýza výtvoru: Tomáškova melódia sa skladá z piatich taktov s predtaktím. Je rytmicky a melodicky rôznorodá. Chlapček využil text, ktorý sa vzťahoval na aktuálnu situáciu – deň, keď sa uskutočnil výskum, bol zamračený, chladný a daždivý. Záver melódie bol akoby výkrik, ale s čistou intonáciou.

Pokus usudzovať: V tomto príklade možno pozorovať istú originalitu, hoci podobne ako v melódiách 1 a 2 chlapec použil presunutie akcentov. Jeho správanie viac ako sám výtvor ukazuje, že napodobňoval to, čo pozná predovšetkým z televízie. V tomto prípade možno predpokladať, že pri lepšej hudobnej výchove by žiak mohol byť originálnejší vo svojich hudobných nápadoch. Je to, samozrejme, ešte záležitosť temperamentu, sebaistoty a smelosti. Táto otázka zostáva však pri tomto výskumnom postupe mimo možnosti riešenia.

Príklad 4 (príloha)

Kontext: Kinga sa výrazne odlišovala od veľmi malej skúmanej skupiny. Dievčatko bolo veľmi zdvorilé a pokojné. Robilo dojem staršej od rovesníkov. Na otázku o spievaní odpovedalo, že najčastejšie spieva piesne pre *mladšiu sestričku, pretože ona vtedy zaspáva*²⁰⁸. Okrem toho vysvetlila, že melódie jej piesní sa na seba podobajú, ale nie sú rovnaké. Nepamätá si ich, teda si vymýšľa nové. Kinga zaspievala svoju pieseň čisto, jemne a pokojne, pritom sa kolísala doprava a doľava. Na otázku,

²⁰⁸ Doslovná výpoveď skúmaného dievčatka (*dla młodszej siostrzyczki, bo ona wtedy zasypia*).

kde počula také „uspávanky“, odpovedala, že mama jej spieva, ale počula ich tiež v televízii.

Analýza výtvoru: V tomto prípade svoju tvorbu žiačka smerovala k dosiahnutiu cieľa a použila – najpravdepodobnejšie intuitívne – vhodné prostriedky výrazu. Ako jediná spomedzi uvedených respondentov použila trojtaktovú melódiu, ktorá bola logická. Vychádzala z aktuálnej situácie a zo skúseností interpretky. Zvlnená melódia a voľné tempo sú charakteristické pre uspávanky.

Pokus usudzovať: Je možné konštatovať, že vzorom pre Kinginu tvorbu je rodinné prostredie, do ktorého sú racionálne zakomponované médiá. Okrem toho v diagnostických výskumoch dievčatko podčiarklo, že má rado, keď melódie, ktoré spieva, sú jej vlastné; v tomto konštatovaní ani v jej „uspávanke“ nemôžeme pozorovať mediálnu sugestívnosť.

Príklad 5 (príloha)

Kontext: Karol (druhoročný žiak, starší než rovesníci, spôsobujúci výchovné problémy) vošiel do triedy energicky a povedal, že *by veľmi chcel vystupovať v televízii, byť slávny a mať mnoho peňazí, ako napríklad skupina „Ich Troje“*²⁰⁹. Na otázku, či sa mu páči hudba tejto skupiny, rozhodne odpovedal, že *je super*. Posadil sa, opýtal, či má už spievať, pretože chcel najprv porozmýšľať. Po dlhšej chvíli zaspieval svoju melódiu hlasne, krikľavo, s nepríjemnou farbou zvuku a s labilnou intonáciou.

Analýza výtvoru: Karolova melódia sa skladá z ôsmich taktov v párnom metre. V treťom takte chlapec akoby stratil podnet a túto časť (*takt 3 a 4*) zaspieval nesebaisto. Rytmus sa opakoval na niekoľkých miestach, bol synkopovaný. Melódia robila dojem snahy

²⁰⁹ Rocková skupina, populárne pred rokmi. Členovia tej to skupiny sú známi viac zo spoločenských škandálov než zo svojej tvorby, ktorá zároveň na skladateľskej ako na interpretačnej úrovni necháva na rozmýšľanie (*bardzo chciałby występować w telewizji i być sławnym i mieć dużo pieniędzy, jak na przykład zespół „Ich Troje”*)

napodobňovania a bola trochu ťažká vo výraze. Žiak v diagnostickej etape tvrdil, že jeho melódie by sa mali podobieť na obľúbené pesničky z televízie.

Snaha usudzovať: Celý priebeh individuálneho výskumu naznačuje obyčajné napodobňovanie skladieb z médií. Je to druh eskalácie negatívnych atribútov populárnej hudby, ktorý znepokojuje preto, že ich ustalaťovanie môže celkom znemožniť tak Karolovu samostatnosť v myslení, ako aj možnosť podpory jeho výchovy umeleckými prostriedkami.

Všeobecné dôsledky a diskusia

Výsledky získané v diagnostickej aj v analytickej etape naznačujú, že spontánna detská hudobná tvorba je podmienená mediálnym prostredím, čo vyraduje školu, rodinné prostredie a detskú vnútornú vynaliezavosť z oblastí, ktoré by mohli byť zdrojom inšpirácie. Zohľadňujúc fakt, že v školskej výchove sa veľmi zriedkavo povzbudzuje hudobná aktivita v podobe detskej tvorby²¹⁰, „je možné prijať, že táto nevyužitá oblasť je prevzatá médiami. Daný dôsledok treba prijať skôr ako začiatok ďalších výskumov než ako riešenie výskumného problému predstaveného v tejto štúdii. Konštatujúc, že jav mediálnosti sa stáva základným zdrojom detských predstáv o svete, základným zdrojom ich tvorivej inšpirácie, treba prijať, že ešte nevieme, aké konzekvencie prinesie mediálna kultúra informačnej spoločnosti v budúcnosti²¹¹. Nevieme tiež, aký druh mediálnej kultúry bude avangardou a ktoré hudobné tradície budú pozitívne hodnotené budúcimi pokoleniami. Výsledky získané v práci dovoľujú domnievať sa, že „lenivienie“,

²¹⁰ Por. A. Weiner, „*Muzyka*” w *zintegrowanych ofertach programowych – studium porównawcze*, [w:] Współczesne oblicza edukacji muzycznej, red. R. Gozdecka, M. Grusiewicz, UMCS, Lublin 2008, ISBN 978-83-227-2870-3.

²¹¹ W.A. Sacher, *Twórczy aspekt badań naukowych w zakresie edukacji muzycznej*, [w:] Wybrane problemy badań naukowych z zakresu edukacji artystycznej, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010, ISBN 978-83-60430-68-2.

spohodlnenie vyvolané ľahkou, námahu nevyžadujúcou populárnou hudobnou kultúrou zbaví budúce generácie možnosti vnikania do hlbších vrstiev hudobného umenia a ešte viac rozvrství spoločnosť na tých, ktorí využijú tento druh umenia, a tých, ktorí budú len pasívne absorbovať výrobky zábavného priemyslu, samozrejme, prostredníctvom médií.

Názory na analyzovanú tému sú, samozrejme, rozličné. Potreba začleňovania súčasných javov mediálnej kultúry do výchovy je diskutabilná. Diskutuje sa tiež o využití jej existencie, čo sa zdá správne. Na obranu populárnej hudobnej kultúry sa niekedy používajú výpovede nekonzekventné, prípadne nie úplne presvedčivé. W. Jakubowski vo svojej práci píše o kritike populárnej hudobnej kultúry: „Sprisahanecká teória, ktorá sa zakladá na tom, že médiá sústredené v rukách nepočetných elít môžu rozhodovať o voľbách bezmyslienkovitých más, neobjasňuje uspokojivo správanie odberateľov“²¹².

Uvedená teória nie je podľa môjho názoru nič iné ako objasnenie mechanizmu ekonomického hudobného trhu, ktorý – citujúc J. Storey'a uvádza citovaný autor – „nenanucuje podmienky pasívnemu trhu, ale s veľkou námahou sa snaží kontrolovať hudobné preferencie odberateľov“²¹³. Táto námaha znamená obrovské náklady na reklamu, rôznorodú klasifikáciu vykonávateľov (rôzneho druhu hodnotení vykonávateľov a ich intenzívnu – aby sme nepovedali agresívnu – prezentáciu tak v televízii, ako aj v rádiu. V dôsledku toho je súčasný hudobný detský svet preplnený populárnou hudbou, ktorá – ako vyplýva z konklúzií prijatých v tejto štúdii – sa udomácnila v detskom vedomí a zabrala ich predstavivosť. Nie je v súčasnej výchove detí a mládeže dôležité, aby budúce generácie boli nenároční konzumenti mnohých, bezvýznamných hudobných udalostí, samozrejme pod podmienkou, že sa budú dobre

²¹² W. Jakubowski,

²¹³ J. Storey, za: op. cit. s. 210.

predávať? Táto nepríjemná otázka sa môže stať nepotrebná, ak zanikne detské hudobné vzdelávanie a potom deti, už ako dospelí ľudia nebudú povoľovať na námahu hudobného priemyslu aby kontroloval ich obľuby. Sami budú vyžadovať riadne hudobné vzdelávanie, ktoré získajú. Možno, že aj takéto názory sú nesprávne, pretože ťažko si je predstaviť potreby budúcich pokolení Európanov. Nie je však možné súhlasiť s tézou, že odmietnutie poznávania krásy v umení, ktoré už existuje alebo sa tvorí, je dobré pre niekoho teraz a bude dobré v budúcnosti.

LITERATÚRA:

BUL, A.: *Powszechna edukacja muzyczna, a świadomy odbiór muzyki jako języka* [w:] *Transgresyjna istota kreacji*, red. K. Krasoń, M. Kleszcz, A. Wąsiński, Centrum Ekspresji Dziecięcej przy Bibliotece Śląskiej, Wyższa Szkoła Administracji, Katowice – Bielsko-Biała 2010, ISBN 978-83-60430-38-5.

BUL, A.: *Powszechna edukacja muzyczna, a świadomy odbiór muzyki jako języka*. In: *Transgresyjna istota kreacji*, red. K. Krasoń, M. Kleszcz, A. Wąsiński. Katowice – Bielsko-Biała : Centrum Ekspresji Dziecięcej przy Bibliotece Śląskiej, Wyższa Szkoła Administracji, 2010, s. ?-?. ISBN 978-83-60430-38-5

DRUIN, A., SOLOMON, C.: *Designing Multimedia Environments for Children: Computers, Creativity, and Kids*. Wiley Computer Publishing, 1996. ISBN-0-471-11688-2

JAKUBOWSKI, W.: *Edukacja w świecie kultury popularnej*, Kraków 2006, ISBN 978-83-73-648-7.

JUSZCZYK, S.: *Dziecko i media. Szanse czy zagrożenia ekspresji dziecięcej?* [w:] *Sztuka i ekspresja dziecka – w poszukiwaniu sensu tworzenia*, red. K. Krasoń, Zespół Katolickich Szkół Ogólnokształcących nr 2, Katowice 2003, ISBN 83-919114-0-3.

MILES, M. B., HUBERMAN, A. M.: *Analiza danych jakościowych*. Białystok 2000, Trans Humana, ISBN 83-86696-59-1.

NEĆKA, E.: *Psychologia twórczości*, Gdańsk 2001, GWP., K.J. Szmidt, *Szkice do pedagogiki twórczości*, Kraków 2001, Impuls, ISBN 83-7308-090-2.

OSTER, G.D., GOULD, P.: *Rysunek w psychoterapii*, GWP, Gdańsk 2002, ISBN 83-85416-98-6.

PANKOWSKA, K.: *Wychowanie w czasach popkultury – garść refleksji i postulatów*, [w:] *Kultura współczesna a wychowanie człowieka*, red. D. Kubinowski, UMCS, Lublin 2006, ISBN 978-83-89468-47-5.

PITUŁA, B.: *Wpływ mediów na kształtowanie modelu pracy nauczyciela*, [w:] *Edukacja – kultura - media, Wybrane aspekty pedagogiki kultury, muzyki i mediów*, red. W.A. Sacher, A. Wąsiński, Wydawnictwo WSA, Bielsko-Biała 2008, ISBN 978- 83-60430-17-0.

PITUŁA, B.: *Wirtualna edukacja w XXI wieku*, [w:] *Teoria i praktyka kształcenia w dialogu i perspektywie*, red. A. Karpińska, Wydawnictwo Trans Humana, Białystok 2003, ISBN 83-89190-16-8, s.130-139.

RUBACHA, K.: *Metodologia badań nad edukacją*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2008, ISBN 978-83-60501-11-5.

SACHER, W.A.: *Muzyczna ekspresja twórcza a emocjonalność uczniów szkoły podstawowej*, [w:] *Dylematy edukacji artystycznej. T. 2. Edukacja artystyczna a potencjał twórczy człowieka*, red. W. Limont, K. Nielek-Zawadzka, Kraków 2006, ISBN 978-83-7308-628-0.

SACHER, W.A.: *Mediá ako zdroj archaizácie hudobnej akulturácie detí a mládeže*. [w:] *Mediálne a komunikačné aspekty hudby*, red. J. Vereš, UKF PF Katedra Hudby, Nitra 2008, ISBN 978-80-8094-199-4, s. 264-278.

SUŚWIŁŁO, M.: *Badania jakościowe w edukacji muzycznej. Opowieść o muzyce w klasach początkowych*, [w:] *Wybrane problemy badań*

naukowych z zakresu edukacji artystycznej, red. W. A. Sacher, Bielsko-Biała 2010, ISBN 978-83-60430-68-2.

SZMIDT, K.J.: *Szkice do pedagogiki twórczości*, Kraków 2001, Impuls, ISBN 83-7308-090-2.

VÁŇOVÁ, H.: *Myšlení v dětské hudební tvořivosti a jeho diagnostika*. [w:] Psychologické aspekty hudební výchovy, Sborník z konferencje, Olomouc: UP PedF, 2001. s. 51-56, ISBN 80 - 244 - 0405.

VEREŠ, J.: *Médiá, kultúra, vzdelávanie- priestor pre interdisciplinárne prieniki*, [w:] Hudba. Integrácie. Interpretácie. Nr 11, Mediálne a komunikačne aspekty huby, Nitra 2008, 978-80-8094-100-4.

WEINER, A.: *„Muzyka” w zintegrowanych ofertach programowych – studium porównawcze*, [w:] Współczesne oblicza edukacji muzycznej, red. R. Gozdecka, M. Grusiewicz, UMCS, Lublin 2008, ISBN978-83-227-2870-3.

WOLLMAN, L.: *Muzyka wczesnego dzieciństwa a przygotowanie zawodowe nauczyciele*, [w:] Wartości w muzyce, red. J. Uchyła-Zroski, UŚ, Katowice 2008, ISBN 978-83-226-1756-4.

Kontakt

Dr.hab..Wiesława Aleksandra Sacher,prof. ndzw.

SliezskaUniverzita Krakov.

wasacher@onet.eu

Priloħa

Przykłady melodii zaśpiewanych przez badanych uczniów

1. Melodia Alicji, kl III

2. Melodia Olgi, kl III

3. Melodia Tomka, kl III

4. Melodia Kingi, kl III

5. Melodia Karola, kl III

Dotazník pre žiakov 3. triedy

Prosím ťa o úprimnú odpoveď na tieto otázky. Nikto okrem mňa a pani z Univerzity to nebude čítať. Výsledky tohto dotazníka budú použité len na vedecké účely.

Meno.....

Trieda.....

Vek

1. Akú hudbu máš rád?

a/z rádia,

b/z televízie,

c/ počúvam svoju vybranú hudbu z „empetrojky“ alebo z kompaktnej platne (cédečka).

2. Prečo ju máš rád?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

3. Bol si na koncerte vážnej hudby?

a/ áno

b/ nie

4. Ak si bol(a) na takom koncerte, kto hral?

a/ orchester

b/ jeden hudobník

c/ viacero hudobníkov

5. Bol(a) si na koncerte vážnej hudby zo školy?

a/áno, často, zriedkavo, jedenkrát

b/ nie

6. Počúvate v škole na hodinách vážnu hudbu?

a/ áno

b/ nie

c/ zriedkavo

7. Vieš hrať na nejakom nástroji?

a/ áno, na akom

b/ nie

8. Snažíš sa spievať (alebo hrať) svoje vymyslené melódie?

a/ áno

b/ nie

9. Ak sa snažíš, tak chceš, aby sa tie melódie:

a/ podobali melódiám tvojich obľúbených pesničiek;

b/ nepodobali na iné melódie, chceš, aby boli tvoje.